

ВІДГУК

**на дисертаційну роботу Кабацької Олени Володимирівни
«Система формування здоров'язбережувального освітнього
середовища в класичних університетах», представлену на здобуття
наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.07 – теорія та методика виховання**

Дисертація Кабацької Олени Володимирівни «Система формування здоров'язбережувального освітнього середовища в класичних університетах» присвячена проблемі, актуальність якої не викликає сумнівів. По-перше, вибір нових стратегій розвитку сучасної України зумовлює підвищення вимог до професійної підготовки здобувачів університетської освіти, яким потрібне бути не тільки професіоналами у своїй галузі, але й мати міцне здоров'я, що необхідне для якісного виконання ними своїх професійних обов'язків. По-друге, у нашій країні склалася критична ситуація зі станом здоров'я здобувачів освіти. По-третє, поряд з негативними змінами в економічній, соціально-культурній сферах українського суспільства та несприятливими екологічними впливами велика кількість факторів погіршення здоров'я майбутніх фахівців має дидактогенну природу. По-четверте, на необхідності вирішення вказаних проблем наголошено в законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014); Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» (2011); Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2016) та інших важливих документах.

Актуальність теми посилюється необхідністю усунення таких виявлених здобувачкою суперечностей: між об'єктивною соціальною потребою посилення здоров'язбережувального вектора освітнього процесу в закладах вищої освіти та нерозробленістю концептуально-методологічних засад і науково обґрунтованих педагогічних стратегій створення

здоров'язбережувального освітнього середовища в класичних університетах; між декларуванням пріоритетності завдань здоров'язбереження здобувачів освіти та реальним станом реалізації здоров'язбережувальної функції в освітньому середовищі закладів вищої освіти; між наявністю в педагогічній науці розроблених теоретичних засад здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців та недостатнім рівнем наукового обґрунтування процесу формування означеної компетентності в освітньому середовищі закладів вищої освіти; між прагненням майбутніх фахівців до самовдосконалення й самореалізації та недостатнім усвідомленням ними значущості підвищення здоров'язбережувальної компетентності та сприйняття здоров'я як особистісної цінності; між необхідністю формування здоров'язбережувального освітнього середовища в класичних університетах та відсутністю розроблених теоретичних і методичних засад системної організації цього процесу; між високим потенціалом педагогічних технологій, спрямованих на оптимізацію здоров'язбереження особистості, та недостатнім рівнем їх використання в освітньому середовищі класичних університетів.

Проведені дослідження С. Омельченко, Ю. Бойчука, Г. Мешко розкривають проблему здоров'язбереження здобувачів загальної середньої та вищої освіти, зокрема майбутніх учителів. Ю. Таймасов досліджував шляхи самозбереження майбутніх працівників МЧС. Однак проблема здоров'язбереження майбутніх фахівців різних спеціальностей в освітньому середовищі класичних університетах не вивчалася. Важливість та нерозробленість порушеної в дисертації проблеми на концептуально-методологічному, теоретичному, методичному та практичному рівнях зумовлюють її актуальність. З огляду на це, дисертація Кабацької Олени Володимирівни є доцільною і своєчасною.

Свідченням фундаментальності й актуальності дисертаційної роботи є її зв'язок з темою комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в

середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (РК № 1-200199U004104) Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Тему дослідження затверджено Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 1 від 26.02.2016 р.) і узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 4 від 26.04.2016 р.).

Дисертація має безсумнівну наукову новизну. Авторкою вперше: з урахуванням відібраних нею на основі логіки дослідження наукових підходів (системного, синергетичного, середовищного, аксіологічного, особистісно-діяльнісного, ресурсного, ергономічного, компетентнісного, холістичного) цілісно досліджено проблему формування здоров'язбережувального освітнього середовища в класичних університетах; науково обґрунтовано й доведено ефективність системи формування здоров'язбережувального освітнього середовища класичного університету, яка містить чотири взаємопов'язані блоки: концептуально-цільовий, змістово-компонентний, технологічно-процесуальний, моніторингово-результативний. Визначено педагогічні умови ефективного формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти (забезпечення готовності професорсько-викладацького складу університету до формування здоров'язбережувального освітнього середовища; спонукання майбутніх фахівців до самовдосконалення вказаної компетентності; залучення здобувачів університетської освіти до проведення самомоніторингу її сформованості); розроблено й експериментально перевірено науково-методичне забезпечення системи формування здоров'язбережувального освітнього середовища в класичних університетах. Автором уточнено: суть поняття «здоров'язбережувальне освітнє середовище» як сукупності управлінських, організаційних та навчальних умов, спрямованих на формування, зміцнення та збереження фізичного, психологічного, соціального й духовного здоров'я та адаптацію здобувачів університетської

освіти через використання комплексу психолого-педагогічних, соціально-педагогічних, валеологічних та медико-фізіологічних засобів і методів супроводження освітнього процесу, профілактики чинників ризику для здоров'я, організації комплексу позааудиторних оздоровчо-профілактичних заходів; зміст його складників (просторово-предметного, організаційно-управлінського, особистісно-психологічного, змістово-технологічного) у контексті здоров'язбереження; параметри стану сформованості вказаного середовища (домінантність, концептуальність, комфортність, гуманність, демократичність, мобільність, оптимальність, поінформованість, ергономічність, соціальна спрямованість, відкритість), а також зміст дефініцій «здоров'я», «здоров'язбереження», «здоровий спосіб життя»; сутність здоров'язбережувальної компетентності, зміст її структурних компонентів, критерії й показники рівнів її сформованості тощо.

Усі терміни дисертації, використовувані автором, розкриті й мають своє чітке визначення, виявлену специфіку щодо здобувачів університетської освіти. На позитивну оцінку заслуговують виокремлені дисертанткою критерії, показники й рівні (високий, середній, низький) сформованості здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти. Грунтуючись на них, Кабацька О.В. дібрала відповідний інструментарій для формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців: методи (лекції, бесіди, метод проєктів, кейс-метод тощо), форми («круглі столи», дискусії, тижні здоров'я, тренінги, спортивні змагання, туристичні походи тощо), засоби (комплекси фізичних вправ, відео- та мультимедійні матеріали, плани виховних заходів, методичні рекомендації тощо).

У практичній частині дисертації представлено аналіз рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти. Як свідчить аналіз роботи і, зокрема, результати педагогічного експерименту, є всі підстави констатувати, що розроблена й

експериментально апробована система формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти є ефективною.

Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети та вирішення завдань дослідження. Висновкам властива повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості й достовірності. Дисертацію написано на належному науковому рівні. Дисертантка володіє теорією проблеми та методами її дослідження. Позитивне враження справляють демонстраційні матеріали, зокрема таблиці, рисунки. Вищевикладене дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки дисертаційної роботи Кабацької Олени Володимирівни достатньо виважені, логічні, достовірні, науково обґрунтовані й відповідають поставленим завданням.

Практичне значення дослідження полягає в доведенні результатів дослідження до конкретних рекомендацій щодо формування здоров'язбережувального освітнього середовища в класичних університетах, які відображено в значній кількості публікацій автора різного характеру. Матеріали дослідження впроваджено в освітній процес багатьох закладів вищої освіти, про що свідчать численні довідки про впровадження. Доробки дисертантки можуть бути використані керівниками й працівниками університетів, викладачами з метою вдосконалення здоров'язбережувального освітнього середовища та формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти, під час викладання навчальних дисциплін різних циклів дисциплін, для розроблення спецкурсів, курсів за вибором майбутніх фахівців, спецсеминарів, навчальних посібників; для організації позааудиторної діяльності здоров'язбережувального характеру; здобувачами освіти під час написання магістерських робіт, створення науково-дослідницьких проєктів.

Основні теоретичні положення і результати дослідження Кабацької Олени Володимирівни опубліковано в 65 наукових працях (із них 25 — одноосібні), серед яких: одноосібна монографія, 2 статті в колективних

монографіях (англійською мовою опубліковані в країні ЄС — Чехії та Швейцарії); 22 статті у провідних наукових фахових виданнях України (8 одноосібно); 7 статей у зарубіжних періодичних наукових виданнях (три з яких індексуються у світових наукометричних базах — 2 у «Scopus» й 1 у «WoS»); 2 статті в інших періодичних виданнях; 27 тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій (12 одноосібних) та 4 збірки методичних рекомендацій. Кількість публікацій, обсяг, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає чинним вимогам. Проміжні й кінцеві результати дослідження публікувалися упродовж тривалого періоду часу. Репрезентовані в дисертації наукові положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації є досить переконливими й обґрунтованими. Безперечними перевагами дисертаційної роботи є опрацювання достатнього діапазону наукових праць, що надали можливість дисертантці обґрунтувати свої авторські позиції щодо сформованості здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти. Експериментальна перевірка посилила ґрунтовність роботи.

Структура рецензованої дисертаційної роботи є логічною. Здобувачка ґрунтовно та послідовно розкрила розв'язання основних завдань наукового пошуку. Дисертація складається з анотації, списку публікацій, вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел до кожного розділу, загальних висновків, таблиць, рисунків та додатків. Варто відзначити, що структура дисертаційної роботи є виваженою та доцільною: від розгляду сутності та структури здоров'язбережувального освітнього середовища класичного університету у формуванні зазначеного феномена до аналізу теоретичних засад й обґрунтування педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти, а також експериментальної перевірки їх ефективності.

У «Вступі» Кабацька Олена Володимирівна достатньо чітко, зрозуміло обґрунтувала основні параметри дисертації: актуальність, об'єкт, предмет,

мету, завдання, наукову новизну та практичне значення дослідження, його апробацію тощо.

У першому розділі здобувачкою було досліджено теоретичні питання генези ідеї здоров'я, розкрито роль і значення здоров'язбереження здобувачів університетської освіти, зокрема класичних, з'ясовано чинники посилення здоров'язбережувального освітнього середовища в указаних закладах вищої освіти, висвітлено методологічну базу дослідження. Також розкрито, що за висновками науковців (В. Андрущенко, В. Бакіров, В. Кремень, Н. Ладижець, О. Мещанінов, А. Павко та ін.), значний потенціал успішного розв'язання проблеми здоров'язбереження молоді мають заклади вищої освіти й, зокрема, університети, які традиційно мають передову технічну базу й високопрофесійні викладацькі та наукові кадри. З урахуванням вимог до професійної підготовки здобувачів університетської освіти в теорії й методикі професійної освіти визначено методологічні підходи до створення здоров'язбережувального освітнього середовища, які забезпечують активізацію цього процесу: системний, синергетичний, середовищний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний, ресурсний, ергономічний, компетентнісний, холістичний.

У другому розділі на основі аналізу наукових джерел із проблеми здоров'язбереження встановлено, що вона належить до числа наскрізних філософських, медико-просвітницьких та історико-педагогічних проблем. Авторка здійснила свій внесок в аналіз і систематизацію визначення ключових понять та відповідних термінів, що описують особливості формування здоров'язбережувального освітнього середовища; уточнюють сутність і структуру здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти. На окрему увагу заслуговує визначення таких понять: «здоров'я», «здоров'язбереження», «здоровий спосіб життя», «середовище», «освітнє середовище», «здоров'язбережувальне освітнє середовище», «здоров'язбережувальна компетентність». З урахуванням висновків учених (М. Басов, А. Веряєв, О. Марченко, І. Шалаєв та ін.)

визначено, що під *освітнім середовищем* у дослідженні мається на увазі інтегрована сукупність природних, соціальних і предметних зовнішніх умов, факторів, обставин, які певним чином впливають на перебіг освітнього процесу та його результати, а також зумовлюють ступінь ефективності процесу особистісного становлення кожного суб'єкта навчання. На підставі наведених вище тлумачень, а також точок зору вчених (С. Омельченко, Г. Остапенко, Н. Тверська, В. Ясвін та ін.) щодо розкриття суті саме *здоров'язбережувального освітнього середовища* в дисертації під зазначеним середовищем класичного університету розуміється сукупність управлінських, організаційних та навчальних умов, спрямованих на формування, зміцнення та збереження фізичного, психологічного, соціального й духовного здоров'я здобувачів університетської освіти через використання комплексу психолого-педагогічних, соціально-педагогічних, валеологічних та медико-фізіологічних засобів і методів супроводження освітнього процесу, профілактики чинників ризику для здоров'я, організації комплексу позааудиторних оздоровчо-профілактичних та здоров'язміцнювальних заходів. На схвалення заслуговує здійснений ґрунтовний аналіз структури досліджуваного феномену, що дозволило Кабацькій Олені Володимирівні коректно виокремити його складники: просторово-предметний, організаційно-управлінський, особистісно-психологічний, змістово-технологічний.

У **третьому розділі** дисертантка досить повно представила розроблену й обґрунтовану систему формування здоров'язбережувального освітнього середовища класичного університету, схарактеризувала суть і зміст її підсистем (блоків), презентувала науково-методичне забезпечення реалізації зазначеної системи, яку утворюють взаємопов'язані концептуально-цільовий, змістово-компонентний, технологічно-процесуальний, моніторингово-результативний блоки, сукупність яких забезпечує функціональну цілісність освітнього процесу та здоров'язбережувальну функцію закладу освіти.

Цінним доробком є визначені дисертанткою педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів

університетської освіти: забезпечення готовності професорсько-викладацького складу університету до формування здоров'язбережувального освітнього середовища; спонукання майбутніх фахівців до самовдосконалення здоров'язбережувальної компетентності; залучення здобувачів університетської освіти до проведення самомоніторингу сформованості здоров'язбережувальної компетентності, які реалізовувались відповідно до визначених специфічних методів, прийомів та форм виховної роботи.

Представлення педагогічного експерименту в **четвертому розділі** дисертаційної роботи відзначається чіткістю, структурованістю, логічністю та повнотою висвітлення кожного з етапів. Так, здобувачкою розкрито загальні питання підготовки й проведення педагогічного експерименту, представлено зміст формувального експерименту з реалізації системи формування здоров'язбережувального освітнього середовища у класичному університеті; проаналізовано результати дослідження. Згідно з метою дослідження, під час експерименту приділяли значну увагу формуванню здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти. Експериментальна робота з майбутніми фахівцями в цьому напрямі мала диференційований характер, що зумовило варіативність експерименту. Формувальний експеримент був спрямований на перевірку ефективності розробленої й науково обґрунтованої системи створення здоров'язбережувального освітнього середовища в класичному університеті щодо впливу на сформованість здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців. Зауважимо, що дисертанткою підкреслено, що диференційована робота зі здобувачами університетської освіти в процесі експериментальної роботи вимагала: надання різних видів педагогічного супроводу, індивідуальний підхід до вибору відповідного визначеним індивідуально-психологічним особливостям майбутніх фахівців.

На основі теоретичного узагальнення і практичного розв'язання завдання формування здоров'язбережувального освітнього середовища

класичного університету та здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти сформульовано висновки, обґрунтованість яких підтверджується всім змістом дисертаційного дослідження. Загалом текст дисертації та автореферату відповідає вимогам МОН України щодо їх оформлення.

Позитивно оцінюючи дисертацію Кабацької Олени Володимирівни, висловимо деякі зауваження та побажання:

1. У розділі 2 на основі опрацювання широкого масиву наукових джерел представлено результати глибокого сутнісно-феноменологічного аналізу здоров'язбережувального освітнього середовища класичного університету, проте не завжди цей матеріал супроводжується авторською оцінкою дисертантки.

2. У розділі 4 однією з педагогічних умов, що забезпечують успішність формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти, є така: залучення їх до проведення самомоніторингу сформованості цієї компетентності. У світлі цього вважаю, що слід було уточнити дисертанткою авторське тлумачення самого терміну «самомоніторинг».

3. У дисертації варто було більше уваги приділити розкриттю ролі не тільки здоров'язбережувальних, але й здоров'ярозвивальних освітніх технологій.

4. Дисертаційна робота значно б виграла, якщо б досліджувався вплив створеного здоров'язбережувального освітнього середовища не тільки на рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності здобувачів університетської освіти, але й на рівень їхніх навчальних досягнень загалом.

5. Заслуговує на схвалення оригінальна варіативна організація експерименту, спрямованого на перевірку ефективності розробленої системи формування здоров'язбережувального освітнього середовища в класичних університетах. Однак авторці слід було більш чітко аргументувати свою

позицію, чому під час проведення цього експерименту вона відмовилася від створення контрольних груп.

Висловлені зауваження й побажання засвідчують перспективи та відкритість досліджуваної проблематики і не зменшують позитивної оцінки представленої дисертаційної роботи, яка є самостійним завершеним дослідженням, а отримані Кабацькою О. В. результати є вагомим внеском у теорію та методику виховання. У цілому дисертація на тему «Система формування здоров'язбережувального освітнього середовища в класичних університетах» відповідає вимогам МОН України щодо докторських дисертацій, зокрема пунктів 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (із змінами), а її авторка – Кабацька Олена Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія та методика виховання.

Офіційний опонент –

докторка педагогічних наук, професорка,

професорка кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

Національної академії

Національної гвардії України

І. М. Трубавіна

Згідно Трубавіної І. М. засвідчую
Заступник начальника
Національної академії НГУ
почесний Сергій Мартиненко

